NN 10/2019 (29.1.2019.), Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Etike za gimnazije u Republici Hrvatskoj

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

207

Na temelju članka 27. stavka 9. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (»Narodne novine«, broj: 87/08, 86/09, 92/10, 105/10 – ispravak, 90/11, 16/12, 86/12, 94/13, 152/14, 7/17 i 68/18) ministrica znanosti i obrazovanja donosi

ODLUKU

O DONOŠENJU KURIKULUMA ZA NASTAVNI PREDMET ETIKE ZA GIMNAZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

I.

Ovom Odlukom donosi se kurikulum za nastavni predmet Etika za gimnazije u Republici Hrvatskoj.

II.

Sastavni dio ove Odluke je kurikulum nastavnog predmeta Etika.

III.

Početkom primjene ove Odluke stavlja se izvan snage:

– Nastavni plan i program za stjecanje školske spreme u programima opće, jezične, klasične i prirodoslovno-matematičke gimnazije koji se odnosi na predmet Etika, a donesen je Odlukom o zajedničkom i izbornom dijelu programa za stjecanje srednje školske spreme u programima opće, jezične, klasične i prirodoslovno-matematičke gimnazije, klasa: 602-03/94-01-109, urbroj: 532-02-2/1-94-01, Zagreb, 2. ožujka 1994. (Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, 1994.),

– Nastavni plan i program prirodoslovne gimnazije koji se odnosi na predmet Etika, a koji je donesen Odlukom o nastavnom planu i programu prirodoslovne gimnazije, klasa: UP/I-602-03/03-01/0115, urbroj: 532-02-02-01/2-03-2 od 2. prosinca 2003. godine.

IV.

Ova Odluka stupa na snagu prvoga dana od dana objave u »Narodnim novinama«, a primjenjuje se za učenike 1. razreda gimnazije od školske godine 2019./2020., za učenike 2. i 3. razreda gimnazije od školske godine 2020./2021., a za učenike 4. razreda gimnazije od školske godine 2021./2022.

Klasa: 602-01/19-01/00026
Urbroj: 533-06-19-0031
Zagreb, 18. siječnja 2019.

Ministrica
prof. dr. sc. Blaženka Divjak, v. r.

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA ETIKA ZA GIMNAZIJE

A. SVRHA I OPIS PREDMETA ETIKA

Svrha učenja i poučavanja Etike

Etika je nastavni predmet koji uvodi učenika u etiku kao filozofijsku disciplinu koja sustavno istražuje i objašnjava filozofsko-etičke spoznaje primjenjujući ih u oblikovanju moralnih pogleda, razumijevanju odlučivanja i sagledavanju moralnoga ponašanja i djelovanja.

Svrha je njezina učenja i poučavanja u stjecanju odgojnih i obrazovnih iskustava koja učeniku omogućuju razvijanje moralnih i etičkih kompetencija, odnosno usvajanje znanja, razvijanje vještina i formiranje stajališta potrebnih za moralno odlučivanje i djelovanje te razlikovanje ispravnoga od neispravnoga sagledavanjem širine etičkih znanstveno-teorijskih i praktičkih pristupa u rješavanju situacija s kojima se učenik suočava osobno i kao član zajednice i društva.

Doprinos Etike ostvarenju ciljeva odgoja i obrazovanja

Etika je kao filozofijska disciplina, područje promišljanja i djelovanja te nastavni predmet usmjerena na ostvarivanje vrijednosti i razvoj unutarnje motivacije za život u skladu s tim vrijednostima. Tijekom učenja i poučavanja ovoga predmeta stvaraju se uvjeti za međudjelovanje i oživotvorenje znanja, slobode, dostojanstva, solidarnosti, odgovornosti i jednakopravnosti kao temeljnih civilizacijskih vrijednosti koje učeniku omogućuju razumijevanje i kritičko promišljanje u donošenju odluka. Znanje koje se stječe tijekom učenja i poučavanja Etike pomaže učeniku razumjeti da je za njegovu procjenu o tome što je moralno ispravno ili neispravno u ponašanju potrebna prosudba (refleksija) o tome što je ispravno ili neispravno, a ne da se odluka o tome donosi prema subjektivnim mjerilima, kao što je trenutačno raspoloženje ili pod pritiskom vanjskih čimbenika, za koje pojedinci često i nisu svjesni koliko su na njih utjecali. Solidarnost se prepoznaje kao vrijednost koja promiče stvaranje i razvoj osjećaja za život, patnju, bol, nesreću, siromaštvo, nepravdu, obespravljenost i svaki drugi oblik nemoći koji iziskuje moralnu skrb. Izgradnja i očuvanje identiteta vrijednost je kojom se učenika potiče na razvoj osobnoga i kolektivnoga identiteta te na toleranciju prema drukčijim idejama, kulturama i stilovima života. Osjećaj odgovornosti razvija se istraživanjem i propitivanjem uloge svake osobe u slobodi odlučivanja te osobnoj i kolektivnoj odgovornosti za donesenu odluku. Istina i iskrenost, zadobivanje povjerenja, priznavanje da postoje neslaganja i suprotstavljena stajališta te argumentirana obrana vlastitoga stajališta sastavnice su vrijednosti integriteta u etici. Etičko obrazovanje osposobljava učenika za uspostavljanje odnosa s drugim osobama kao sebi jednakima, ali i za propitivanje svih autoriteta.

Vrijednosti i načela učenja i poučavanja Etike

U učenju i poučavanju Etike prepoznaju se i ostvaruju temeljne civilizacijske vrijednosti: znanje, sloboda, dostojanstvo, solidarnost, odgovornost, jednakopravnost i druge. Ti se procesi zasnivaju na sljedećim načelima:

– ostvarivanje cjelovitoga kognitivnoga, emocionalnoga, moralnoga, socijalnoga i estetskoga razvoja učenika primjerenoga njegovoj razvojnoj dobi

– poštovanje jedinstvenosti svakoga djeteta i mlade osobe te spoznaje da se pojedinci razvijaju i napreduju na različite načine i različitom brzinom

– osiguravanje individualiziranih i prilagodljivih pristupa i strategija koje učeniku postavljaju jasna i visoka očekivanja, omogućuju zadovoljavanje njegovih različitih potreba te ga potiču na aktivnu ulogu i sudjelovanje u učenju

– primjena pristupa i strategija koje potiču učenika na iskazivanje vlastitoga mišljenja, na kritičko promišljanje i povezivanje ishoda učenja s njegovim životnim iskustvima, interesima, očekivanjima i znanjem, uz poticanje složenih oblika mišljenja i primjene naučenoga, te cjelovitost i povezanost iskustva učenja i razvoja

– stvaranje poticajne i sigurne okoline pružanjem različitih oblika potpore (intelektualna, socijalna, emocionalna) u ostvarivanju ciljeva učenja i suočavanju učenika s aktualnom osobnom situacijom

– promicanje međusobnoga poštovanja, zajedništva i kulture suradnje

– poticanje zajedničkoga moralnoga i etičkoga promišljanja te moralnoga i etičkoga djelovanja i stvaranja pozitivnih promjena u svakidašnjici, u lokalnoj zajednici, u društvu, na planetu skrbeći se za dobrobit svih ljudi, živih bića i prirode

– usmjerenost na razvoj temeljnih kompetencija važnih za nastavak obrazovanja, rad, cjeloživotno učenje i život u suvremenome društvu.

Mjesto nastavnoga predmeta u cjelokupnome kurikulumu

Etika je predmet koji, s obzirom na to da je riječ o filozofijskoj disciplini, pripada društveno-humanističkomu području kurikuluma. Poučava se u svim srednjim školama i namijenjena je učenicima koji u izboru između Vjeronauka i Etike izabiru Etiku. Ovisno o mogućnostima pojedine škole i interesu među učenicima, preporučuje se nastavu Etike ponuditi kao izborni ili fakultativni predmet i učenicima koji pohađaju nastavu Vjeronauka, a žele učiti i Etiku.

U kurikularnim i s njima povezanim dokumentima nastavni predmet Etika označava se korištenjem troslovne kratice »ETK«.

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA ETIKE

Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja Etike navedeni su u nastavku.

– Upoznavanje s etikom kao filozofijskom i znanstvenom disciplinom: predmetno polje, pojmovlje, specifičan pristup problemima, povijest i razvoj filozofsko-etičke misli, ključni pristupi, teorije, autori i djela.

– Razvoj vještina moralne i etičke prosudbe i rješavanja problema svakodnevnoga života te univerzalnih problema ljudske i neljudske egzistencije prethodno prepoznatih kao moralnih, odnosno etičkih problema, oslanjajući se pritom na etički instrumentarij (koncepti, metode, teorije, autori).

– Razvoj sposobnosti povezivanja interdisciplinarnih znanstvenih sadržaja (društveno-humanističkih i prirodnih) s vlastitim iskustvima, neznanstvenim pristupima i filozofsko-etičkim pristupom (pluriperspektivnost) kao pretpostavka cjelovitoga sagledavanja, artikuliranja i razrješavanja etičkih problema (integrativnost) suvremenoga i budućega društva te svijeta suočenoga s nepredvidivim posljedicama nagloga znanstveno-tehnološkoga razvoja.

– Razvoj i njegovanje etičkoga i bioetičkoga senzibiliteta, odnosno skrbi za dobrobit samih sebe, drugih ljudi, budućih generacija, drugih živih bića i prirode osvještavanjem vlastite uloge u svijetu, društvu i lokalnoj zajednici te poticanjem učenika na moralno djelovanje.

– Potpora učeniku u suočavanju s vlastitim, zajedničkim i globalnim problemima istraživanjem, razumijevanjem, razvijanjem, preispitivanjem i obranom vlastitoga stajališta, pristupa i izbora.

– Razvoj vještina argumentacije (logički utemeljeni moralni i etički sudovi), prezentacije (organizacija, iznošenje i obrana stajališta) i komunikacije (aktivno slušanje, razumijevanje, kritičko prihvaćanje i opovrgavanje) kao ključnih pretpostavki kritičkoga mišljenja, naglašavajući pritom prihvaćanje i poštovanje drugih osoba i različitoga mišljenja.

C. STRUKTURA – DOMENE KURIKULUMA ETIKE

1. slika: Organizacijska područja kurikuluma Etike

Moralno i etičko promišljanje i Moralno i etičko djelovanje dva su organizacijska područja predmetnoga kurikuluma koja, s obzirom na postavljene ciljeve predmeta Etika, osiguravaju zaokruženu etičku edukaciju. Oba se područja isprepleću i jednako obrađuju u svim godištima.

Učenje i poučavanje Etike provodi se osiguravanjem obrazovnih iskustava organiziranih u dvije domene. Unutar prve domene – Moralno i etičko promišljanje učenik se osposobljava za temeljito i sustavno moralno i etičko prosuđivanje, a u sklopu druge – Moralno i etičko djelovanje u suradnji s drugim učenicima i učiteljima te drugim dionicima razvija i njeguje etički i bioetički senzibilitet provedbom aktivnosti koje nose obilježje moralno ispravnoga djelovanja. Upravo te dvije domene osiguravaju obrazovna iskustva kojima se zaokružuje etička edukacija s obzirom na postavljene ciljeve predmeta Etika. Osnovna je ideja tako oblikovanih domena postupni osobni moralni razvoj učenika. Svaka od domena treba se obrađivati u svim godištima, pri čemu se međusobno isprepleću. Naziv domena široko je određen iz triju razloga:

– zamišljene su tako da se unutar njih stječe sposobnost moralnoga prosuđivanja i etičkoga argumentiranja, a razvojem vještina i iskazivanjem sposobnosti učenik se osposobljava za djelovanje u svakodnevnome životu

– omogućuje da se ishodi učenja i poučavanja Etike povežu i integriraju s ishodima učenja i poučavanja drugih nastavnih predmeta i međupredmetnih tema te stečenim i budućim iskustvima učenika

– prema ovomu konceptu istražuje se najviše suvremenih problema koji etička promišljanja i argumentiranje usmjeravaju na situacije i probleme suvremena doba.

Prednosti opisane strukture očituju se u tome što:

– metodičko uporište ima u istraživanju i primjeni tradicionalnih i suvremenih filozofsko-etičkih pristupa i načina u rješavanju etičkih pitanja i moralnih dvojbi, čime filozofski pristupi u tumačenju i rješavanju etičkih pitanja u povijesti i aktualnim društvenim zbivanjima postaju prepoznatljivi i razumljivi

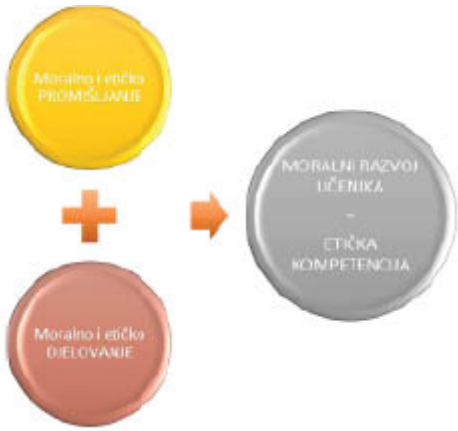
– upućuje na spoznaju da je Etika predmet koji uz teorijsku stranu, stjecanje znanja, ima i praktičku, djelatnu, jer omogućuje učeniku da naučeno i praktički ostvari u vođenim aktivnostima tijekom procesa učenja i poučavanja te prije i nakon njega

– omogućuje da se ishodi obiju domena, prilagođeni dobi učenika, ostvare u svim godištima učenja i poučavanja Etike, pa učenik od početka učenja postaje aktivan sudionik etičkoga djelovanja, a ne samo pasivni primatelj moralnih i etičkih sadržaja

– dopušta uvođenje prikaza, analize i načina rješavanja pitanja profesionalnih etika u obrazovni proces

– temeljno je polazište za osposobljavanje učenika za kulturu dijaloga, poštovanje i uvažavanje drugih, odnosno za preuzimanje odgovornosti za vlastiti razvoj i sazrijevanje

– izlaskom Etike iz školskoga prostora u lokalnu zajednicu ostvaruje se međudjelovanje škole i zajednice te prijeko potrebno vanjsko vrednovanje, pri čemu lokalna zajednica i šira javnost sudjeluju u vrednovanju onoga što se u školi čini i uči.

2. slika: Organizacijska područja kurikuluma Etike kao odraz etičke kompetencije

Tijekom prvoga organizacijskog područja učenik se osposobljava za temeljito i sustavno moralno i etičko prosuđivanje, a tijekom drugoga, u suradnji s drugim učenicima i učiteljima te drugim dionicima, učenik razvija i njeguje etički senzibilitet provedbom aktivnosti koje nose obilježje moralno ispravnoga djelovanja. Organizacijska područja predmetnoga kurikuluma tako su odraz etičke kompetencije – osiguravaju postupni osobni moralni razvoj učenika, omogućuju izgradnju njegova moralnoga identiteta i potiču ga na stvaranje pozitivnih promjena u zajednici.

Domena A – Moralno i etičko promišljanje

Moralno i etičko promišljanje prva je velika cjelina učenja i poučavanja Etike, jedan od glavnih ciljeva procesa učenja i poučavanja, ali i bavljenja etikom kao filozofijskom disciplinom. Učenik će se unutar ove domene baviti subjektivnom moralnom prosudbom različitih pitanja kako bi zatim, uz vodstvo učitelja svaki problem analizirao na razini sustavne i promišljene etičke prosudbe koristeći se pritom instrumentarijem etike kao filozofijske discipline. Tako se osiguravaju obrazovna iskustva koja učeniku omogućuju uvid u složenost otvorenih pitanja, a promatranjem tih pitanja iz različitih perspektiva učenik će stjecati prijeko potrebno orijentacijsko znanje kao pretpostavku moralnoga djelovanja. Učenje i poučavanje u ovoj domeni usredotočeno je na približavanje etičkih problema i pristupa iskustvima učenika, naglašavanje važnosti i uloge filozofskih stajališta u rješavanju etičkih problema u različitim povijesnim razdobljima te doprinos filozofa u osmišljavanju metodologija kritičkoga mišljenja, što učeniku stvara osnove za samostalno misaono istraživanje.

Domena B – Moralno i etičko djelovanje

u ovoj domeni učeniku i učitelju postavlja se izazov da razvijeni etički senzibilitet pretoče u konkretne aktivnosti kojima iskazuju skrb za dobrobit samih sebe, drugih ljudi, drugih živih bića, prirode i budućih generacija. Pretpostavka je toga otvaranje učenja i poučavanja Etike, ali i škole, prema svim dionicima školskoga života i društva, čime se najbolje ostvaruje koncept iskustvenoga učenja. Središte učenja i poučavanja u ovoj su domeni aktivnosti koje nose obilježje moralno ispravnoga djelovanja, pri čemu se naglašava provedba projektnih i sličnih aktivnosti usmjerenih na skrb za dobrobit lokalne zajednice i šire okoline. U djelovanju i u skladu s planiranim aktivnostima (domena B) učenik se suočava s izazovima i problemima o kojima promišlja tijekom učenja i poučavanja Etike (domena A).

3. slika: Odnos organizacijskih područja kurikuluma Etike i generičkih kompetencija

Moralno i etičko promišljanje i moralno i etičko djelovanje omogućuju učeniku razvijanje vještina i formiranje stajališta potrebnih za razlikovanje ispravnoga od neispravnoga te moralno odlučivanje i djelovanje u rješavanju situacija s kojima se suočava osobno i kao član zajednice. Stoga Etika kao predmet osigurava razvoj različitih oblika mišljenja i djelovanja (rada) učenika i omogućuje njegov osobni i socijalni razvoj.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI, SADRŽAJI I RAZINE USVOJENOSTI PO RAZREDIMA I DOMENAMA

U tablicama su odgojno-obrazovni ishodi učenja i poučavanja Etike označeni pokratom ETK, zatim oznakom domene, primjerice A, te brojčanom oznakom ishoda unutar određene domene.

U tablicama se nalazi opis razine »dobar« usvojenosti (ostvarenosti) odgojno-obrazovnih ishoda, a detaljan opis svih četiriju razina – zadovoljavajuća, dobra, vrlo dobra i iznimna – naći će se u metodičkome priručniku.

Etika, 1. razred gimnazije – 35 sati godišnje

<table>
<tr><td colspan="3">A. MORALNO I ETIČKO PROMIŠLJANJE</td></tr>
<tr><td>odgojno-obrazovni ishodi</td><td>razrada ishoda</td><td>odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda</td></tr>
<tr><td>SŠ ETK A.1.1.
Određuje moralna i etička pitanja</td><td>U analizi moralnih i etičkih problema i oblikovanju svojih stajališta primjereno se koristi etičkim pojmovima:
etika, moral, etičko pitanje, moralno pitanje, moralna dilema, vrijednosti, vrlina, savjest, dobro, zlo, mit, religija, nereligioznost, ateizam, agnosticizam, zlatno pravilo, sekularizam, religijski fundamentalizam.</td><td>Razlikuje moralna i etička pitanja.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda
Ishod se ostvaruje obradom dviju obveznih tema: »Moralna i etička pitanja u mitovima« i »Moralna i etička pitanja o religijama«. Obvezne teme učitelj obrađuje na primjeru najmanje dviju izbornih tema koje izabire u suradnji s učenicima. Neovisno o četirima izabranim temama glavni je zadatak učitelja organizirati iskustva učenja i poučavanja o moralnim i etičkim pitanja primjerima iz mitova i religija tako da se nakon odabranih tema učenici u analizi i oblikovanju svojih stajališta primjereno koriste svim etičkim pojmovima navedenima u razradi ishoda.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda
1. obvezna tema: »Moralna i etička pitanja u mitovima«
Popis ponuđenih izbornih tema:
1.1. Sudbina i sloboda (npr. mit o Sizifu, mit o Edipu i sl.)
1.2. Vrline i mane (npr. mit o Herkulu, mit o Odiseju i sl.)
1.3. Pojedinac i zajednica (npr. mit o Antigoni, mit o Prometeju i sl.)
1.4. Dobro i zlo (npr. mit o Pandorinoj kutiji, mitovi o Sumraku bogova (»Ragnarök«) u nordijskoj mitologiji i sl.)
1.5. Znanje i odgovornost (npr. mit o Ikaru i Dedalu, mit o Prometeju, Platonov mit o pećini i sl.)
Napomena: U analizu moralnih i etičkih pitanja iz mitova preporučuje se uključiti učenicima bliske sadržaje iz filmova, stripova, kulture i dr. u kojima se problematiziraju ista pitanja kao i u mitovima. U tome smislu, s obzirom na ponuđene izborne teme, preporučuju se sljedeći sadržaji: legenda o kralju Arthuru, romani i filmovi o Harryju Potteru, stripovi i filmovi o Batmanu, Spidermanu i sl., filmski serijali kao što su »Matrix«, »Gospodari prstenova«, »Ratovi zvijezda«, »Igre gladi« i sl.
2. obvezna tema: »Moralna i etička pitanja o religijama«
Popis ponuđenih izbornih tema:
2.1. Moralnost i religija
2.2. Etička učenja svjetskih religija
2.3. Moral i nereligioznost
2.4. Humanizam i sekularna etika
2.5. Projekt »Svjetski ethos« i mogućnosti svjetske etike</td></tr>
<tr><td>odgojno-obrazovni ishodi</td><td>razrada ishoda</td><td>odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti »dobar« na kraju razreda</td></tr>
</table>